

МОНГОЛ УЛСЫН 2017 ОНЫ НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ТӨСӨЛ: ОРЛОГЫН ТӨЛӨВЛӨЛТӨД ХИЙСЭН ТОЙМ ДҮГНЭЛТ

Тайлан

Боловсруулсан: П.Хишигбаяр
Хянасан: Д.Оюунбадам (PhD)

2016 оны 11 дүгээр сар

Энэхүү тойм дүгнэлт нь Нээлттэй Нийгмийн Форумын албан ёсны байр суурь биш бөгөөд зөвхөн хувь судлаачийн байр суурийг илтгэнэ.

АГУУЛГА

<u>ХУРААНГУЙ</u>	<u>4</u>
<u>НЭГ. ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ТҮҮХИЙ ЭДИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА</u>	<u>5</u>
<u>ХОЁР. МОНГОЛ УЛСЫН 2017 ОНЫ НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ОРЛОГЫН ШИНЖИЛГЭЭ</u>	<u>7</u>
<u>ГУРАВ. ДҮГНЭЛТ</u>	<u>16</u>
<u>ДӨРӨВ. ХАВСРАЛТ №1</u>	<u>19</u>

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ

ААНОАТ	–	Аж ахуй нэгжийн орлогын албан татвар
АНУ	–	Америкийн Нэгдсэн Улс
АМНАТ	–	Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр
БНХАУ	–	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
ГВАН	–	Гадаад валютын албан нөөц
ГШХО	–	Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт
ГЦА	–	Гадаад цэвэр актив
ГҮАО	–	Гадаад Үйл Ажиллагааны Орлого
ГҮЙЦ	–	Гүйцэтгэл (Төсөв)
ДНБ	–	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
ЗГ	–	Засгийн газар
МХЦ	–	Монголын Цахилгаан Холбоо
НДШ	–	Нийгмийн даатгалын шимтгэл
НӨАТ	–	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
ННФ	–	Нээлттэй нийгэм форум
ОТ	–	Оюу толгой төсөл
ОУВС	–	Олон улсын валютын сан
ТТБТХ	–	Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль
ТОД	–	Тодотгосон төсөв
ТӨС	–	Төлөвлөж буй төсөв
ХО	–	Хөрөнгө оруулалт
ХК	–	Хувьцаат Компани
ХХОАТ	–	Хувь хүний орлогын албан татвар
ХБГ	–	Хүлээгдэж буй гүйцэтгэл
УУ	–	Уул Уурхайн орлого
УИХ	–	Улсын Их Хурал
ҮСХ	–	Үндэсний Статистикийн Хороо

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1 Дэлхийн Эдийн засгийн төлөв 2017.....	5
Зураг 2 Сангийн бодлого 2017.....	5
Зураг 3 Монгол улсын 2005-2017 оны Нэгдсэн төсвийн орлогын бүтэц	7
Зураг 4 2017 оны Нэгдсэн Төсвийн Төслийг 2016 оны төсөв, тодотголтой харьцуулсан байдал.....	8
Зураг 5 2017 оны төсвийн төслийг татварын орлогын зүйл тус бүрээр харьцуулсан байдал	9
Зураг 6 2012 – 2016 оны Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, орлогын тасалдал.....	10
Зураг 7 Эдийн засгийн удаашралаас бий болсон төсвийн орлогын тасалдал	11
Зураг 8 Төсвийн зарлагын өсөлтөд нийцүүлэн төлөвлөдөг төсвийн орлого	12
Зураг 9 Төлөвлөгдсөн ч огт биелээгүй (байх магадлалтай) орлого (тэрбум төгрөг)	14
Зураг 10 Уул уурхайн орлогын төлөвлөлт	15
Зураг 11 2013 – 2016 онуудын Нэгдсэн төсвийн орлогод бий болсон голлох орлогын эрсдэлүүд.....	17
Зураг 12 Болзошгүй эрсдэлийн үнэлгээ.....	19

ХУРААНГУЙ

Нээлттэй Нийгэм Форумгаас жил бүр Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн төсөлд тойм шинжилгээ хийж үр дүнг нь бодлого боловсруулагчид, судлаачид, хэвлэл мэдээллийнхэн, олон нийтэд танилцуулдаг.

Монгол Улсын 2017 оны орлогын төлөвлөлтөд хийсэн тойм дүгнэлтэд дараах мэдээллүүд багтсан. Үүнд:

- Дэлхийн эдийн засгийн төлөв байдал, түүхий эдийн зах зээлийн чиг хандлага
- Монгол Улсын 2017 оны нэгдсэн төсвийн орлогын шинжилгээ
- Төсвийн орлого төлөвлөлтийг сайжруулах талаар бодлогын зөвлөмж

Тайлангийн үндсэн зорилго нь Засгийн газраас УИХ-д өргөн барьсан Монгол Улсын 2017 оны төсөв, бусад дагалдах хуулийн төслүүдэд орлого төлөвлөлтийн талаас тойм дүгнэлт хийж, төлөвлөлтийг сайжруулах чиглэлээр бодлогын зөвлөмж боловсруулах, төсвийн мэдээллийг бодлого боловсруулагчид болон иргэд, олон нийтэд хүртээмжтэй, шинжилгээ, дүгнэлт бүхий хэлбэрээр танилцуулахад оршино.

Энэхүү танилцуулгыг боловсруулахдаа ННФ-ийн захиалгаар 2013–2016 онуудад Монгол Улсын төсвийн төсөлд хийсэн тойм дүгнэлтүүд, Сангийн яамны төсвийн мэдээллүүд, Монголбанк, Үндэсний Статистикийн Хороо, Олон Улсын Валютын Сан, Дэлхийн банк, БНХАУ-ын Үндэсний Статистикийн Хороо, Credit Suisse, JP Morgan, Goldman Sachs, BlackRock Investment Institute, FactSet, Markit, Wood Mac, Beijing Axis, Economic Intelligence Unit, Bloomberg, Mckinsey&Co болон бусад олон улсын судалгааны байгууллагуудаас эмхэтгэн гаргасан тайлангууд болон тоон мэдээллүүдэд тулгуурлав.

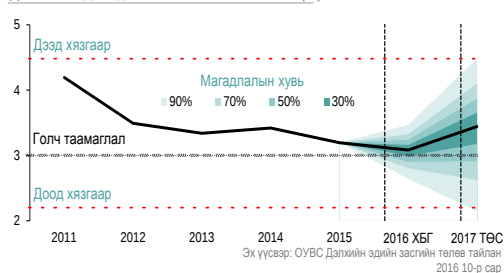
НЭГ. ДЭЛХИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ТҮҮХИЙ ЭДИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА

Дэлхийн эдийн засгийн төлөв байдал тодорхойгүй хэвээр хадгалагдах ба санхүүгийн зах зээлд өөдрөг бус хандлага үргэлжлэх төлөвтэй....

Олон Улсын Валютын Сангийн 2016 оны 10-р сарын таамаглалд 2017 онд дэлхийн эдийн засгийн өсөлт 2016 онтой харьцуулахад хэвийн, бага зэргийн өсөлттэй буюу голч нь 3.44% байхаар тооцоологдсон. Энэ нь 2016 оны 4-р сард таамаглаж байснаас 0.1%-иар бууралттай байна. Тус бууралтын голлох шалтгаан нь Их Британи Европын холбооноос гарах шийдвэр, БНХАУ-ын эдийн засгийн сааралт, улс орнуудын улс төрийн тодорхойгүй байдлаас тус тус шалтгаалсан байна.

Зураг 1. Дэлхийн Эдийн засгийн төлөв 2017

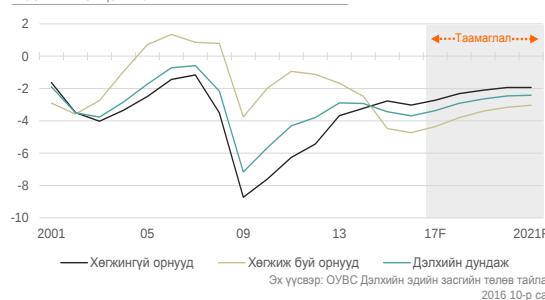
Дэлхийн эдийн засгийн төлөв, таамаглал
Дэлхийн бодит эдийн засгийн өсөлт 2017 он (%)

Зураг 2. Сангийн бодлого 2017

Сангийн бодлого

Төсвийн тэнцэл %

Олон улсын байгууллагуудын гаргаж буй дэлхийн эдийн засгийн төлөв байдлыг дараах 3 хүчин зүйлсийн (theme) хүрээнд тодорхойлж болохоор байна. Үүнд:

- Мөнгөний зөөлөн бодлогоор эдийн засгийн өсөлтийг тэтгэж чадахгүй:** Хөгжингүй орнуудын төв банкууд сүүлийн жилүүдэд мөнгөний зөөлөн бодлого хэрэгжүүлэх замаар эдийн засгийг урамшуулах бодлого барьж байсан. Гэвч ирэх жилүүдэд энэ бодлого хадгалагдах боломж тун хомс байна. Учир нь төв банкууд Засгийн газрын бондын 30 гаруй хувийг аль хэдийн худалдан аваад байгаа ба Японы төв банкны хувьд 40 хувьд хүрээд байна.
- Хялбар мөнгө дууссан буюу бага өгөөж:** Дэлхийн зах зээлийн тодорхойгүй байдал, өндөр хэлбэлзэлтэй нөхцөл байдал, төв банкуудын зөөлөн мөнгөний бодлого явуулах боломжийн хомсдол, ханшийн хэлбэлзэл зэргээс шалтгаалан хөрөнгө оруулагчид найдвартай, урт хугацаат, бага хүүтэй хөрөнгө оруулалтын хэрэгслийг түгээмэл сонгох болсон.
- БНХАУ-ын эдийн засаг таамаглаж байснаас саарах:** 20 гаруй жил тогтвортой 10%-иас дээш өсөлттэй байсан БНХАУ-ын хувьд сүүлийн жилүүдэд өсөлт нь саарч 7%-д хүрсэн. Энэ өсөлт цаашид тогтворжихгүй

ирэх жилүүдэд улам бүр буурах эрсдэлтэй болсон ба 2017 онд 6%-иас буурах, 2018 онд 4.2%-д хүрч буурах хандлага ажиглагдаж байна.

ХОЁР. МОНГОЛ УЛСЫН 2017 ОНЫ НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ОРЛОГЫН ШИНЖИЛГЭЭ

2017 оны нэгдсэн төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого 6.19 их наяд төгрөг буюу 2016 оны тодотголтой харьцуулахад 15.8%-иар өсөхөөр, 2016 оны баталсан төсөвтэй харьцуулахад 11.8%-иар буурахаар төлөвлөгджээ.

2017 оны Нэгдсэн төсвийн нийт тэнцвэржүүлсэн орлого 6.19 их наяд төгрөг буюу 2016 оны тодотголтой (цаашид “тод”) харьцуулахад 15.8%-иар буюу 0.85 их наяд төгрөгөөр өсөхөөр, 2016 оны баталсан төсөвтэй харьцуулахад 11.8%-иар буюу 0.83 их наяд төгрөгөөр буурахаар тооцсон.

Нэрлэсэн ДНБ-ийг 26.18 их наяд төгрөгт хүрч 2016 оны тодотголоос 8.2%-иар өсөхөөр төсөөлсөн. Нэгдсэн төсвийн нийт орлогын нэрлэсэн ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээг 23.66% байхаар тооцсон. Төсвийн тогтворжуулалтын санд 12.49 тэрбум төгрөг хуримтлуулахаар төлөвлөсөн буюу 2016 оны баталсан төсвөөс 48%-иар нэмэгдэхээр байна. 2017 оны 1-р сарын 1-нээс хэрэгжиж эхлэх Ирээдүйн өв санд 208.12 тэрбум төгрөг төвлөрөхөөр төсөөлсөн.

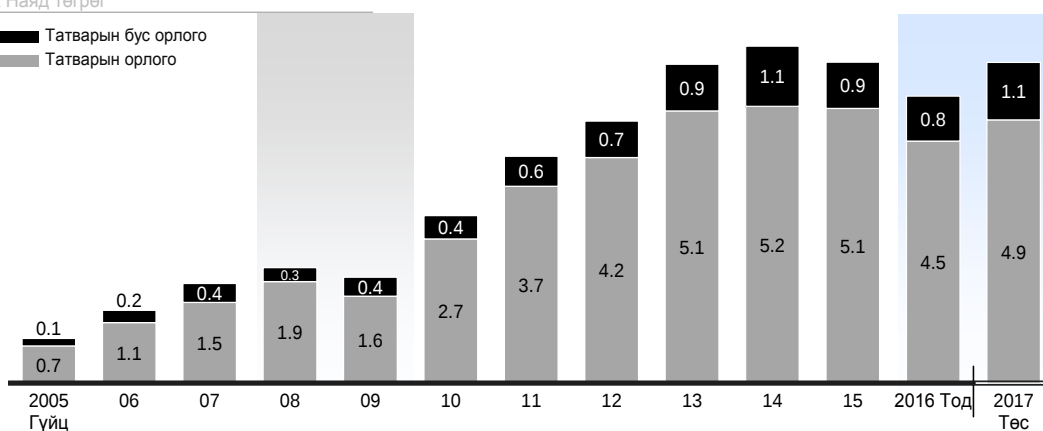
Нийт төсвийн орлогын 82% буюу 4.9 их наяд төгрөгийг татварын орлогоос, 18% буюу 1.06 их наяд төгрөгийг татварын бус орлогоос тус тус бүрдүүлэхээр тооцсон. 1993 оноос хойш анх удаа Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн орлого 2 жил дараалан бууралттай (2014-2016 он) гарч байна. Энэ нь татварын орлого төрөлжөөгүй, уул уурхайн салбараас хамааралтай, эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдалд улам бүр тод мэдрэгдэж байна.

Зураг 3. Монгол Улсын 2005-2017 оны нэгдсэн төсвийн орлогын бүтэц

Нэгдсэн Төсвийн орлого, бүтэц

Их Наяд төгрөг

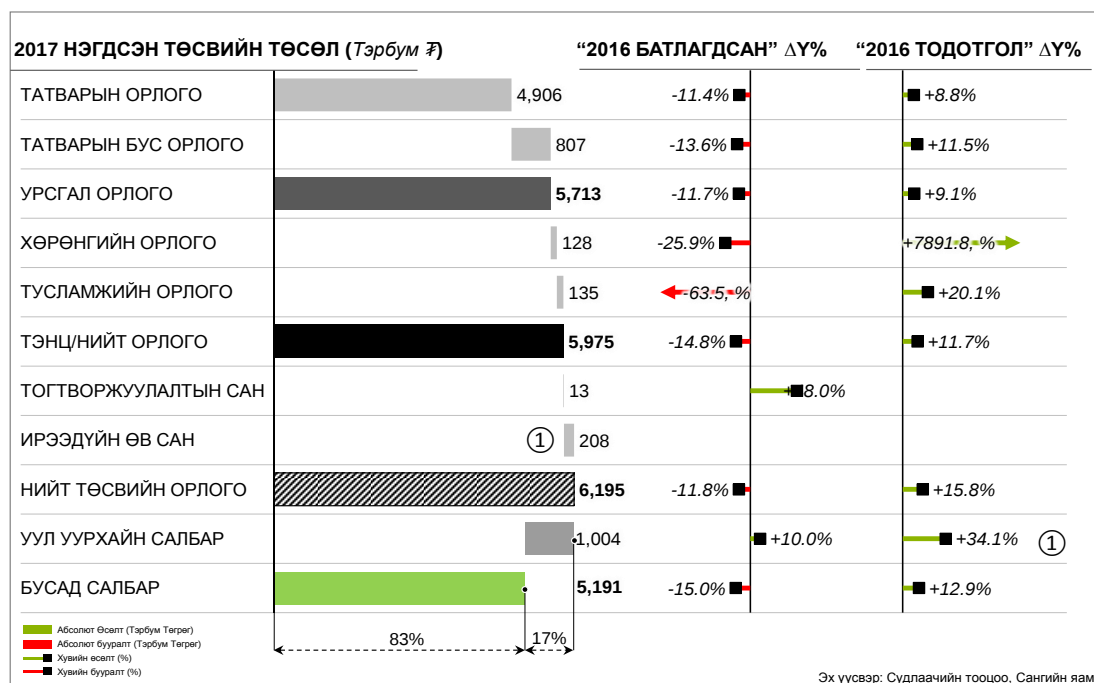
■ Татварын бус орлого
■ Татварын орлого

Эх үүсвэр: Судлаачийн тооцоо, Сангийн яам.

2017 оны нэгдсэн төсвийн төслийг 2016 оны батлагдсан төсвөөс бууруулсан ч 2016 оны тодотголоос өсөхөөр тооцсон

Зураг 4. 2017 оны нэгдсэн төсвийн төслийг 2016 оны төсөв, тодотголтой харьцуулсан байдал

2017 оны нэгдсэн төсвийн орлогыг 2016 оны батлагдсан төсвийн орлоготой харьцуулахад татварын орлого 11.4%-иар, татварын бус орлого 13.6%-иар, урсгал орлого 11.7%-иар, хөрөнгийн орлого 25.9%-иар, тусламжийн орлого 63.5%-иар тус тус буурахаар байгаа бол тогтворжуулалтын сангийн орлогыг 8%-иар нэмэгдэнэ гэж үзсэн. Харин 2016 оны тодотгосон төсөвтэй харьцуулахад татварын орлого 8.8%-иар, татварын бус орлого 11.5%-иар, урсгал орлого 9.1%-иар, хөрөнгийн орлого 7.8 мянган %-иар, тусламжийн орлого 20.1%-иар тус тус өсгөхөөр төсөвлөсөн байна.

2017 оны орлогын төсөл нь 2016 болон 2013-2015 оны дундаж татварын орлоготой харьцуулахад уул уурхайн орлогыг бууруулж, татварын бус орлогыг нэмэгдүүлсэн.

2017 оны нэгдсэн төсвийн орлогын төслийг нарийвчлан судлах зорилгоор татварын төрөл тус бүрийн 2013 – 2015 оны төсвийн орлогын дундажтай абсолют болон өсөлтийн хувь хэмжээг харьцуулан харуулав. 2013 – 2016 оны хооронд эдийн засгийн өсөлт саарч, төсвийн орлогыг мэдэгдэхүйц хэмжээгээр нэмэгдүүлэх орлогын төрөл, суурь нэмэгдээгүй. Тиймээс тус харьцуулалт нь 2017 оны нэгдсэн төсвийн төслийн орлого нь өмнөх жилүүдээс динамикийн хувьд хэр ялгаатай байгааг харуулах боломжтой юм.

Зураг 5. 2017 оны төсвийн төслийг татварын орлогын зүйл тус бүрээр харьцуулсан байдал

(Тэрбум Төгрөг)	2013-15	Δ2017/(2013-15)	Δ2017/(2013-15)%	2016	Δ2017/2016	Δ2017/2016%	2017
	Дундаж			Тод			Төс
Татварын орлого	5,116	-211	-4%	4,511	+395	+9%	4,906
Орлогын албан татвар	1,127	-72	-6%	952	+103	+11%	1,055
ХХОАТ	486	+70	+14%	518	+37	+7%	555
ААНОАТ	657	-157	-24%	434	+66	+15%	500
НДШ, хураамж	937	+227	+24%	1,055	+108	+10%	1,163
Хөрөнгийн татвар	60	+4	+6%	56	+8	+14%	64
НӨАТ	1,285	-47	-4%	1,081	+157	+14%	1,238
НӨАТ-ын буцаан олголт	(93)	-77	-82%	-68	-67%		
Онцгой албан татвар	499	+49	+10%	532	+15	+3%	547
Тусгай зориулалтын орлого	29	+15	+50%	42	+2	+5%	44
Гаалийн албан татвар	352	+28	+8%	302	+78	+26%	380
Бусад татвар (төлбөр, хураамж)	826	-412	-50%	489	-75	-15%	414
Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр	448	-340	-76%	255	-147	-58%	108
Ө.НАМ нөөц ашигласны төлбөр	100	-100	-100%	-			-
Нийслэл хотын албан татвар	-	+20		10	+10	+100%	20
Татварын бус орлого	950	+120	+13%	838	+232	+28%	1,069
Нийтлэг бус татварын орлого	903	-96	-11%	724	+83	+11%	807
Хувьцааны ногдол ашиг	48	-38		12	-2	-15%	11
Хөрөнгийн орлого	29	+99	+341%	2	+126	+7892%	128
Өмч хувьчлалын орлого	27	+101	+376%	1	+126	+13691%	127
Тусламжийн орлого	18	+117	+655%	112	+22	+20%	135
Хандив тусламж /гадаад/	18	+117		112	+22	+20%	135

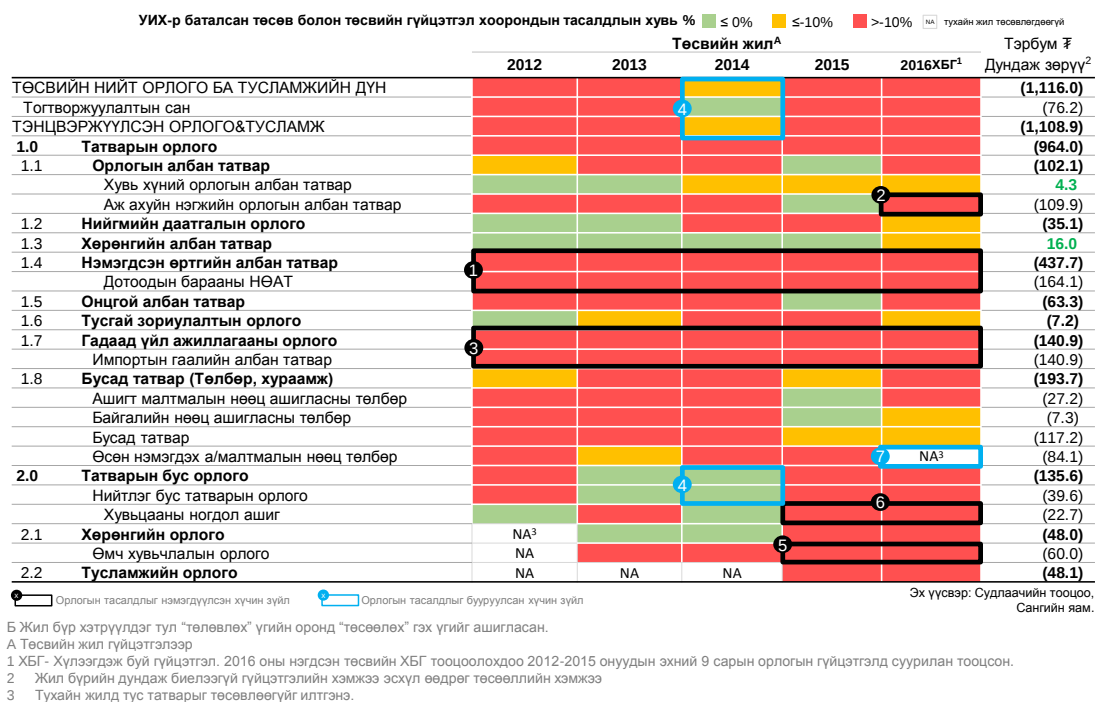
■ Абсолют өсөлт (Тэрбум Төгрөг)
■ Абсолют бууралт (Тэрбум Төгрөг)
■ Хувийн өсөлт (%)
■ Хувийн бууралт (%)

Эх үүсвэр: Судлаачийн тооцоо, Сангийн яам.

Дээрх харьцуулалтаас харахад эдийн засгийн болон уул уурхайн салбарын өсөлтөөс голчлон шалтгаалдаг ААНОАТ, НӨАТ, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр зэрэг татваруудын орлогын хэмжээ абсолют болон хувийн дүнгээр буурахаар төлөвлөсөн бол татварын бус орлого, өмч хувьчлалын орлого, тусламж гадаад хандивын орлогыг үлэмж хэмжээгээр нэмэгдүүлэхээр төсөвлөсөн байна. Өөрөөр хэлбэл татварын орлогыг эдийн засгийн сааралттай уялдуулан төлөвлөсөн боловч татварын бус орлогыг өсгөх байдлаар төсвийн нийт орлогыг өсөлттэй хэвээр тооцсон байна.

Сүүлийн 5 жилд нэгдсэн төсвийн нийт орлого жил бүр дунджаар 1.1 их наяд төгрөгөөр тасардаг (өөдрөг төсөөлдөг) ба голлох шалтгаан нь ААНОАТ НӨАТ, гаалийн албан татвар, өмч хувьчлалын орлогын дутуу гүйцэтгэлээс шалтгаалсан.

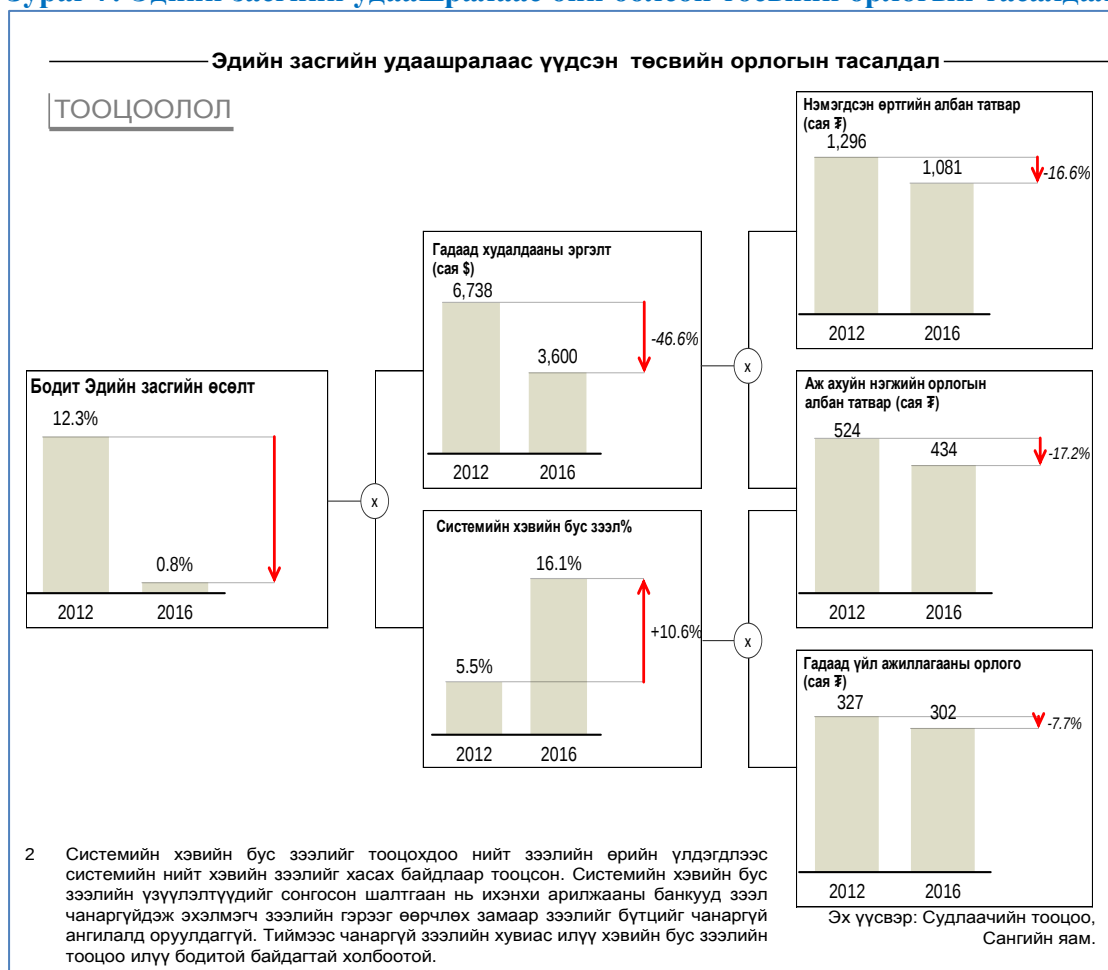
Зураг 6. 2012 – 2016 оны нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, орлогын тасалдал

Орлогын тасалдлын 56% нь НӨАТ, ААНОАТ, импортын гаалийн албан татварын бууралтаас шалтгаалсан ба эдгээр татварын бууралт нь эдийн засгийн идэвх саарсантай шууд холбоотой, 36% нь бодит бус төлөвлөдөгтэй холбоотой.

Зураг 6 (heat map)-д 2012–2016 онуудын УИХ-р баталсан төсөв болон жилийн эцсийн төсвийн гүйцэтгэлийг харьцуулан харуулсан болно. Хэрэв жилийн эцсийн гүйцэтгэл нь анх баталсан (төлөвлөсөн) төсвийн хэмжээнээс давж биелэсэн эсхүл төлөвлөсөн хэмжээнд биелэсэн байвал ногоон өнгөөр, анх баталсан хэмжээнээс 10 хүртэлхи хувиар дутуу буюу 90% - 99%-иар биелэсэн бол улбар шар өнгөөр, 10–аас дээш хувиар дутуу буюу 89%-иас доош биелэлттэй бол улаан өнгөөр тус тус ялган харуулав. Зурагт тэмдэглэсэн дагуу 7 үндсэн дүгнэлтийг тоймлов.

Зураг 7. Эдийн засгийн удаашралаас бий болсон төсвийн орлогын тасалдал

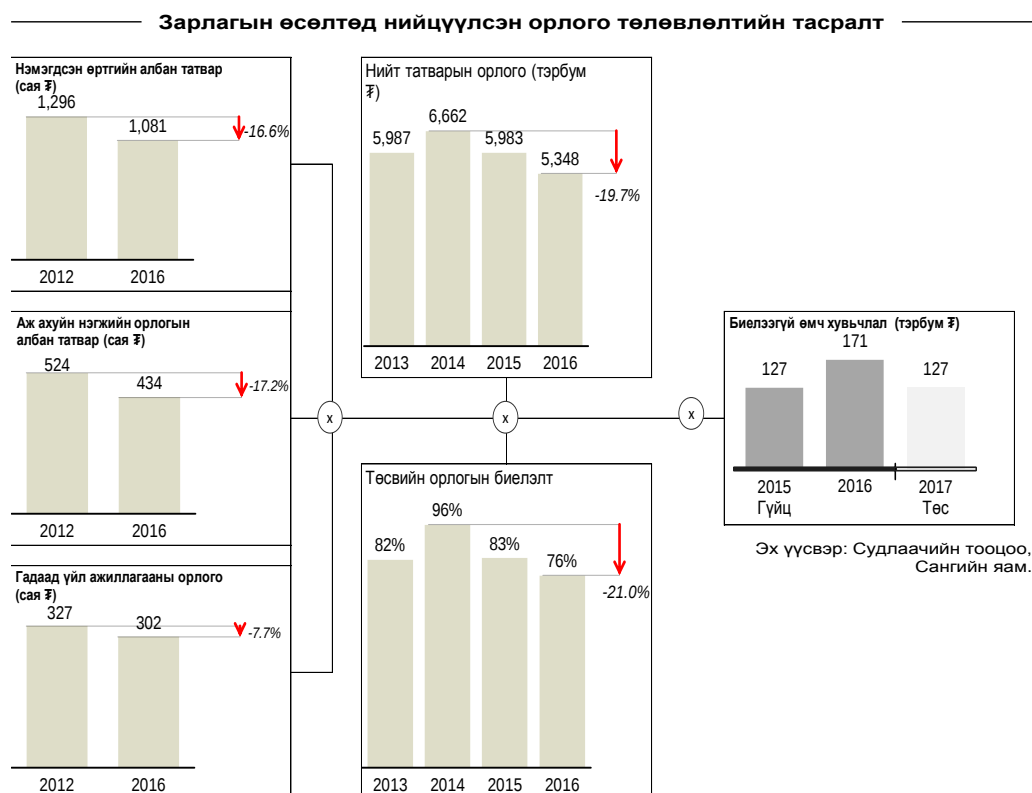
НӨАТ, ААНОАТ, Импортын гаалийн албан татвар нь сүүлийн 4 жилийн дунджаас үзэхэд нийт төсвийн орлогын 38%-ийг хамтдаа бүрдүүлдэг байна.

- НӨАТ-ын бууралт:** Нэгдсэн төсвийн голлох орлогуудын нэг НӨАТ нь сүүлийн 4 жилийн турш тасралтгүй буурсаар 2016 оны ХБГ-р 1.08 их наяд хүрч буурахаар байна. 2012 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад даруй 215 тэрбумаар буюу 16.6%-р буурахаар хүлээгдэж байна.
- ААНОАТ-ын бууралт:** 2013–2015 онуудын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй харьцуулахад ААНОАТ орлого дунджаар 220 тэрбум төгрөгөөр буурсан. Харин 2012 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад 17.2%-иар буурах төлөвтэй.
- Гадаад үйл ажиллагааны орлогын татвар:** Импортын татвар нь НӨАТ-тай ижил сүүлийн 4 жил дараалан буурсан. Ялангуяа эдийн засгийн идэвхжил саарч, гадаад валютын ханш саарсан зэрэг нь татварын орлогын бууралтын голлох шалтгаан юм. 2012 оны гүйцэтгэлтэй харьцуулахад 7.7%-иар буурахаар хүлээгдэж байна.
- Сүүлийн 4 жилд нэгдсэн төсвийн орлого дунджаар **81%-ийн биелэлттэй байна**¹. 2014 оны хувьд төсвийн орлогын гүйцэтгэл 96%-ийн биелэлттэй гарсан нь татварын орлогын өсөлттэй холбоогүй ба татварын

¹ 2014 оныг тооцохгүйгээр.

бус орлогын хүү торгуулийн орлого, бусад орлогын огцом өсөлтөөс шалтгаалсан. Тус онд хүү торгуулийн орлого, бусад орлогоос нийт **103.4** тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлэхээр төлөвлөсөн боловч **450.2** тэрбум төгрөгт хүрч **346.8** тэрбум төгрөгөөр буюу 335%-иар давж биелсэн.

Зураг 8. Төсвийн зарлагын өсөлтөд нийцүүлэн төлөвлөдөг төсвийн орлого

5. **Татварын орлого төрөлжөөгүйн улмаас орлогыг зохиомол өсгөх, зардалтай нийцүүлэх** орон зайг өмч хувьчлалын орлого, гарын үсгийн төлбөр гэх мэт татварын бус орлого бий болгож байна. 2014, 2015 онуудад харгалзан 127 болон 171 тэрбум төгрөгийг өмч хувьчлалын орлогоос төвлөрнө гэж тооцсон ч биелээгүй. 2017 оны төсвийн төсөлд Төрийн банк, Хөрөнгийн бирж, Оргил Рашаан сувилал, МЦХ ХК г.м 6 аж ахуй нэгжийг хувьчилж 127.3 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлэхээр тооцсон.
6. **Хувьцааны ногдол ашиг:** 2012 – 2014 онуудад жилд дунджаар 96 тэрбум төгрөгийн ногдол ашгийг Эрдэнэт үйлдвэрээс төвлөрүүлдэг байсан бол сүүлийн 2 жил буюу 2015 болон 2016ХБГ онуудад харгалзан 11 болон 10 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлсэн байна. Өөрөөр хэлбэл Эрдэнэт үйлдвэрийн ногдол ашгийн хэмжээ 80 гаруй тэрбум төгрөгөөр буураад байна. Энэ нь нэг талаас сүүлийн 3 жилд зэсийн зах зээлийн үнэ 39%-р унасантай холбоотой. Нөгөө талаас тус үйлдвэрийн үйлдвэрлэлийн өртгийн өсөлт, дотоод бүтэц зохион байгуулалтын өсөлттэй холбоотой гэж үзэж байна.

Сүүлийн 5 жилийн төсвийн орлогын төлөвлөлтөд огт биелдэггүй буюу зохиомол төсөөллийн татвараас жил бүр дунджаар 420 тэрбум төгрөгийн орлого төвлөрүүлэхээр тусгаж байсан. Энэ нь төсвийн төлөвлөлт, судалгаа дутуу боловсрогдож байгаа харуулж байна

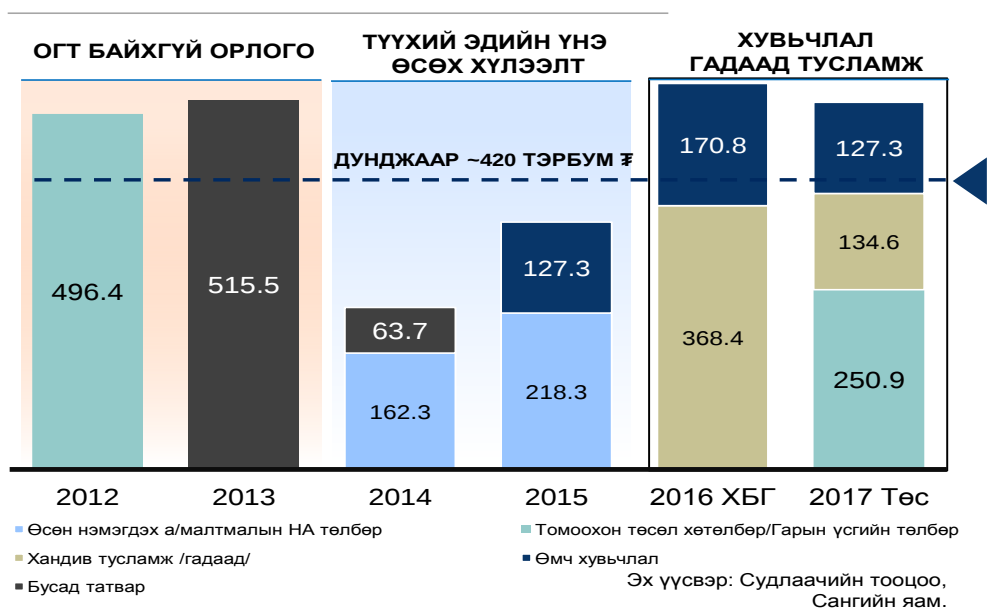
2011 – 2015 онуудын УИХ-аар батлагдсан төсвийн төслөөс харахад төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль(ТТБТХ)-ийн 6.1.2-рт заасан тухайн жилийн нэрлэсэн ДНБ 2%-с хэтрүүлэхгүй байх хүрээнд ДНБ-ийг үндэслэлгүй өсөлттэй төсөөлөх эсхүл орлогын төлөвлөлтийг зарлагад нийцүүлэн зохиомол өсгөх аргуудыг хэрэглэсээр ирсэн. 2015–2017 оны төсвийн төсөлд ТТБТХ-д нэмэлт өөрчлөлт оруулан 2017 онд 9.9 хувиас, 2018 онд 7.5%-иас, 2019 онд 5.5%-иас тус тус хэтрүүлэхгүй байхаар² өөрчилсөн.

Орлогын төлөвлөлтийг зарлагад нийцүүлэн зохиомол өсгөдөг хэд хэдэн жишээг дурдвал: 2012 онд Таван Толгой төслийг хэрэгжүүлэн урьдчилгаа 496.4 тэрбум төгрөгийн гарын үсгийн төлбөрт, 2013 онд бусад татвараас 515.5 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлэхээр тооцсон ч дээрх орлогууд огт биелээгүй. 2014-2015 онуудад уул уурхайн дэлхийн зах зээлийн үнийг өснө гэсэн зохиомол төсөөллөөр 2014 онд 162.3 тэрбум төгрөг, 2015 онд 218 тэрбум төгрөгийг өсөн нэмэгдэх роялтийн татвараас төвлөрүүлэхээр тооцсон ч биелээгүй. 2017 оны төсвийн төсөлд өсөн нэмэгдэх роялтийн татвараас ямар нэгэн орлого төвлөрөхгүй байхаар тусгасан нь өмнөх жилүүдийн алдааг давтаагүй сайн талтай.

2016 оны төсвийн төсөлд өмч хувьчлалын орлогоос 170 тэрбум төгрөгийг, гадаад хандив тусламжаас 368 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлэхээр тооцсон нь 2016 оны эхний 9 сарын байдлаар ердөө 10%-н биелэлттэй байна. 2017 оны төсвийн төсөлд өмч хувьчлалаас 127.3 тэрбум, гадаад хандив тусламжаар 134 тэрбум төгрөг буюу нийт 261 тэрбум төгрөг төвлөрүүлэхээр тооцсон нь анхаарал татаж байна.

² 2015 оны 01 дүгээр сарын 20, 2016 оны 09 дүгээр сарын 09-ний өдрийн хуулиар тус тус өөрчлөн найруулсан.

Зураг 9. Төлөвлөгдсөн ч огт биелээгүй (байх магадлалтай) орлого (тэрбум төгрөг)

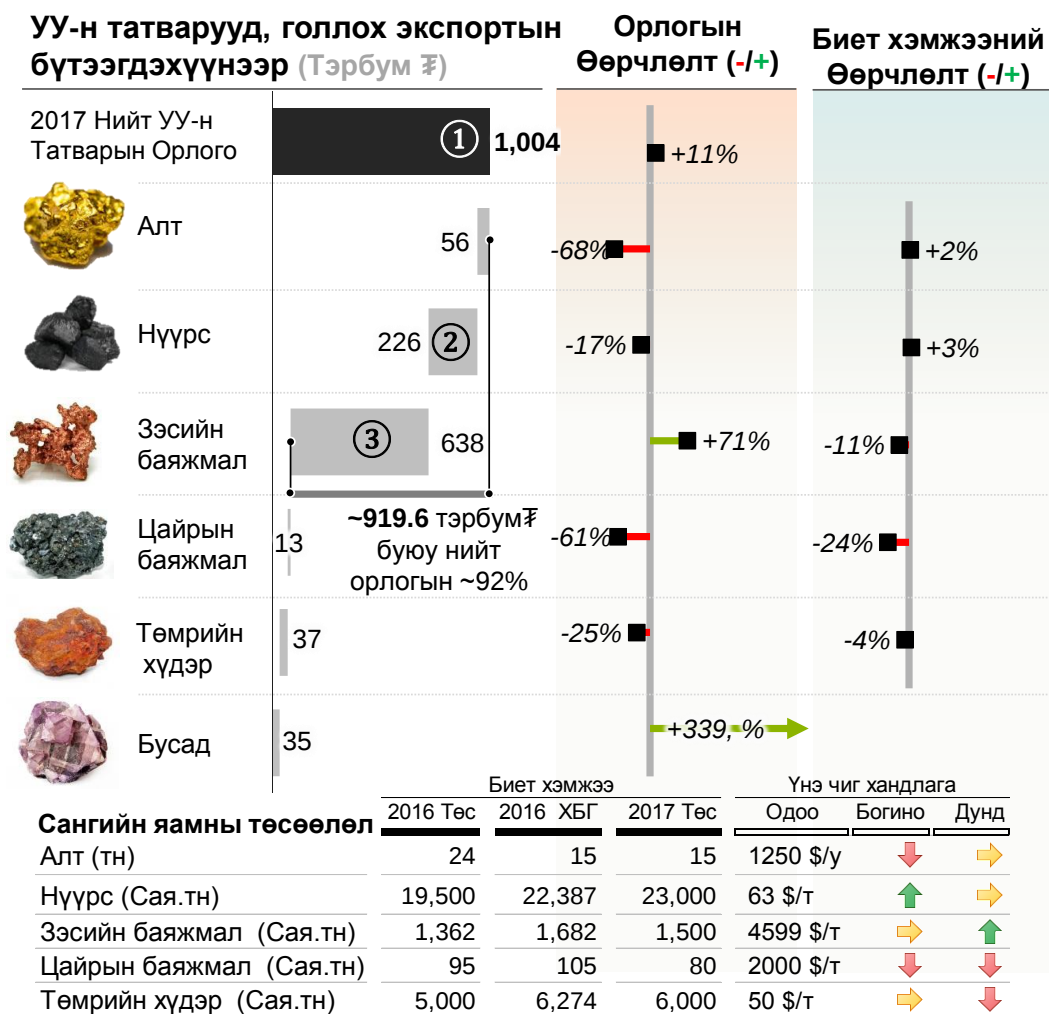
УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН ТАТВАРЫН ОРЛОГО

2017 оны төсвийн төсөлд уул уурхайн салбараас нийт 1,004 тэрбум төгрөг буюу нэгдсэн төсвийн нийт орлогын 17%-г бүрдүүлж, 2016 оны төсвийн төсөлтэй харьцуулахад 11%-иар нэмэгдэхээр төсөөлсөн. Нүүрсний салбарын хувьд нийт 31.3 сая.тн нүүрс 2017 онд олборлож, үүнээс 23 сая.тн-г экспортод гаргаж төсөвт 226 тэрбум төгрөгийг төвлөрүүлэхээр тооцсон. БНХАУ-ын нүүрсний эрэлт нэмэгдсэнээс хамаарч 2016 оны эхний 9 сарын байдлаар 16 сая.тн нүүрс экспортолсон ба оны эцэст 22.3 сая.тн хүрэх төлөвтэй байна. Хэдий тоо хэмжээний хувьд биелэлт сайн боловч, борлуулж буй үнэ нь доогуур, ихэнх нүүрс нь Чалко-тай байгуулсан гэрээний төлбөрт суутгагдаж байна.

2016 оны төсвийн төсөлд зэсийн баяжмалын экспортын биет хэмжээг 1,362 мян.тн байхаар тооцсон. 2016 оны эхний 9 сарын байдлаар 1,205 мянган тонныг экспортолсон ба оны эцэст 1,682 мян.тн-д хүрч төлөвлөсөн хэмжээнээс 23%-иар давж биелэхээр хүлээгдэж байна. 2017 төсөлд 1,500 мян.тн зэсийн баяжмал (“Оюу толгой” ХХК 850 мян.тн зэсийн баяжмал үйлдвэрлэн борлуулж, төсөвт нийт 462 тэрбум төгрөгийн татвар, “Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК нь 650 мян.тн зэсийн баяжмал олборлож, төсөвт 175.4 орчим тэрбум төгрөгийн татвар төвлөрүүлнэ) экспортолж, төсөвт 638 тэрбум төгрөг төвлөрүүлэхээр тооцсон нь 2016 ХБГ-тэй харьцуулахад биет хэмжээний хувьд 11%-иар буурахаар байгаа боловч орлогын өөрчлөлтийн хувьд даруй 71%-иар нэмэгдэхээр байна. Тус өөрчлөлтийн шалтгаан нь үнийн болон биет хэмжээний өсөлтөөс бус харин Оюу

Толгой төслийн газрын гүний уурхайн хөрөнгө оруулалтын ажил эхэлж татварын орлого нэмэгдэнэ гэж үзжээ³.

Зураг 10. Уул уурхайн орлогын төлөвлөлт

Эх сурвалж: Монгол улсын сангийн яам, ОУВС, Bloomberg, Дэлхийн банк, Судлаачийн тооцоо

³ Эх сурвалж: Монгол улсын сангийн яам, ОУВС, Bloomberg, Дэлхийн банк, Судлаачийн тооцоо

ГУРАВ. ДҮГНЭЛТ

Төсвийн орлогын төлөвлөлтийг боловсруулахад ашигласан суурь зарчмуудын ихэнх нь эдийн засгийн нөхцөл байдал хүндрэлтэй өнөө үед хэрэгжих боломж бага, 2017 онд нэгдсэн төсвийн орлогод тасалдал үүсэх өндөр эрсдэлтэй хэмээн дүгнэж байна.

Засгийн газрын зүгээс төсвийн төлөвлөлтөд дараах суурь зарчмуудыг баримталсан байна:

1. Борлуулалтын орлого нь 1.5 тэрбум төгрөгөөс ихгүй нэр бүхий салбаруудад ААНОАТ-ыг 1% болгон бууруулах
2. Шинээр татвар хураамж нэмэх, бий болгохгүй байх
3. НӨАТ-н хэрэгжилтийг сайжруулах, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлэх
4. Өмч хувьчлал, Ногдол ашгийг нэмэгдүүлэх
5. Томоохон төслүүдийг эрчимжүүлж бүтээн байгуулалтыг нэмэгдүүлнэ
6. Тогтворжуулалтын сан, ирээдүйн өв санд орлого төвлөрүүлэх.

Эдгээр суурь зарчмуудад тулгуурлан боловсруулсан төсвийн төсөлд хийсэн хөндлөнгийн дүгнэлтийг хүснэгтээр харуулбал:

	САНГИЙН ЯАМ		Хөндлөнгийн дүгнэлт Өнгөрсөн болон өнөөгийн бодит нөхцөл байдал суурилан дүгнэх нь:
	Төлөвлөлтөд баримталсан суурь зарчмын үндэслэл, нөлөөлөл	Төвлөрөх орлогын дүн	
Гол асуудал	Борлуулалтын орлого нь 1.5 тэрбум төгрөгөөс ихгүй нэр бүхий салбаруудад ААНОАТ-г 1% болгох	-	Хавсралт 1-д харуулсан хүрээнд бүтээмж, ажлын байр бий болгох гэсэн үндсэн шалгуураар салбаруудыг сонгох, татварын хөнгөлөлт үзүүлэх хэрэгтэй
Шинээр татвар хураамж нэмэх, бий болгохгүй байх	Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгасан газар тариалан, мал аж ахуйн үйлдвэрлэл, хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, нэхмэлийн болон хувцас үйлдвэрлэл, барилгын материалын үйлдвэрлэл багтсан	-	ААНОАТ, ХХОАТ-н бааз суурь буурч буй энэ үед шинээр татвар нэмэх нь эдийн засгийн хүндрэлийг гүнзгийрүүлэх сөрөг нөлөөтэй
НӨАТ-н хэрэгжилтийг сайжруулах, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлэх	Иргэдийн төлсөн татварын 20 хувийг нь буцаан олгох замаар бараа, ажил, үйлчилгээний борлуулалтыг бүртгэн татварын бааз суурийг тэлж, бүртгэлийн тогтолцоог сайжруулах	-	Хэрэгжүүлж арга механизмыг сайжруулах, ebarimt.mn болон бусад дагалдах үйлчилгээг олон улсын жишигт хүргэх
Өмч хувьчлал, Ногдол ашгийг нэмэгдүүлэх	Төрийн өмчит ААН-г хувьчлах, алдагдалтай ажиллаж байгаа төрийн өмчит компаниудын менежментийг сайжруулж, ашигтай ажиллуулах бодлогыг баримтлан төсөвт төвлөрүүлэх ногдол ашгийн орлогыг нэмэгдүүлэх	~137 тэрбум төгрөг	2015, 2016 төсвийн төсөлд өмч хувьчлал хийгдэхээр төлөвлөсөн ч биелээгүй. Эрдэнэт үйлдвэрээс бусад т.өмчит ААН-с ногдол ашиг хуваарилах боломж хомс
Томоохон төслүүдийг эрчимжүүлж бүтээн байгуулалтыг нэмэгдүүлнэ	"Оюу толгой" төслийн далд уурхай, "Таван толгой цахилгаан станц", "ДЦС-3 өргөтгөл", "Таван толгой", "Гацуурт" төслүүдийг эрчимжүүлж, бүтээн байгуулалт хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн өсөлтийг бий болгож, төсвийн орлогыг нэмэгдүүлэх	~250 тэрбум төгрөг	Зах зээлийн төлөв хандлага, улс төрийн шахалт зэрэг хүчин зүйлсээс ихээр шалтгаална. Цаг хугацааны эрсдэл өндөр
Тогтворжуулалтын сан, ирээдүйн өв санд орлого төвлөрүүлэх	Засгийн тэнцвэржүүлсэн үнэ, зах зээлийн үнийн зөрүүгээс үүсэх орлогыг Төсвийн тогтворжуулалтын санд, Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн орлогын 65 хувийг Ирээдүйн өв санд тус тус төвлөрүүлэх	~220 тэрбум төгрөг	БНХАУ-н эдийн засгийн сааралт, Дэлхийн түүхий эдийн зах зээл тодорхой бус байдал зэргээс шалтгаалан зэсийн үнэ өсөх магадлал муу, эрсдэл өндөр

Төсвийн орлого төлөвлөлтийг сайжруулах шаардлагатай байна:

1. Төсөөлөл, бодлогын уялдаа сул

- Жил бүр Монголбанкны өргөн барьдаг Мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэл, Сангийн яамны нэгдсэн төсвийн төслүүдийн макро эдийн засгийн орчны төсөөллийн тоо мэдээлэл нь харилцан ялгаатай байдаг. Хэдийгээр ашигласан урдач нөхцөл, загварчлал, цаг хугацааны хүрээний

ялгаатай байдлаас шалтгаалан зөрүүтэй байх боломжтой ч эдийн засгийн гол бодлого боловсруулагч байгууллагуудын хувьд харилцан уялдаатай байх нь чухал.

МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ГОЛЛОХ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ТААМАГЛАЛ.

	Бодит эдийн засгийн өсөлт %	Валютын ханш \$/₮	Инфляцийн өсөлт (YoY%)	Гадаад худалдааны эргэц (сая \$)
1.Сангийн яам	3.0%	2250	6.5%	7,214.90
2.Монголбанк	2.8%	NA	4.4%	NA
3.ОУВС	1.0%	NA	6.7%	NA
4.АХБ	1.4%	NA	5.4%	NA
Зөрүү (1-2)	0.2%		2.1%	
Дундаж	2.1%		5.8%	

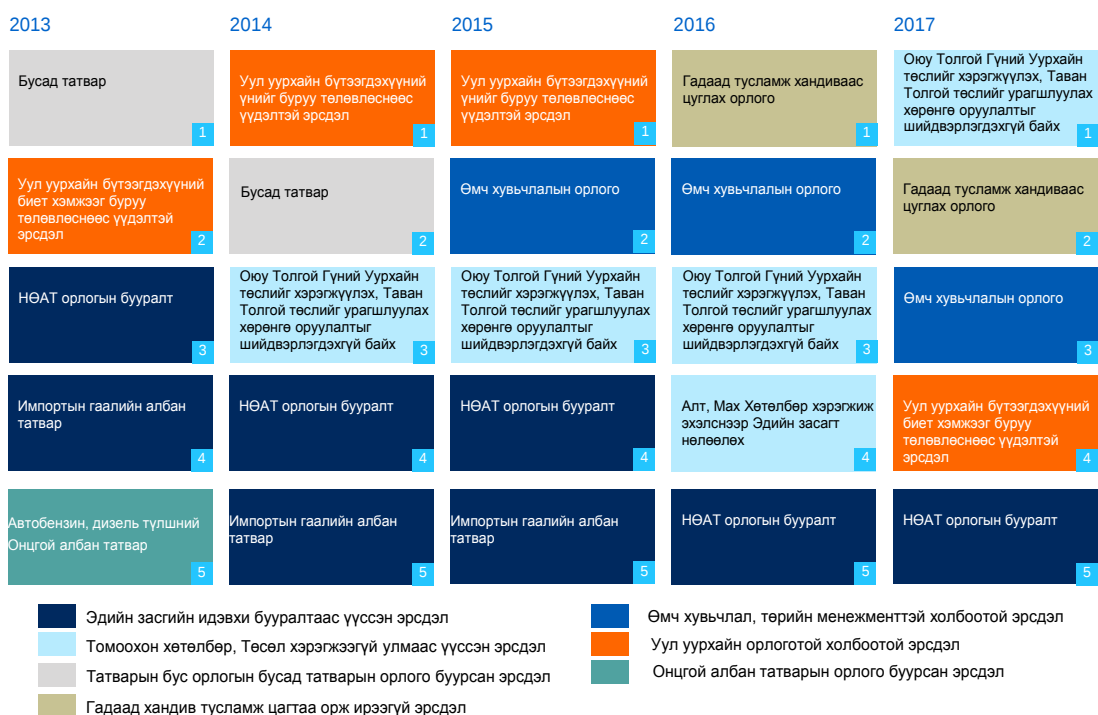
Эх үүсвэр: ОУВС, АХБ, Дэлхийн банк, Монголбанк, Сангийн яам, Судлаачийн тооцоо

- Тус уялдааг Санхүүгийн Тогтвортой Байдлын Албаар дамжуулан Монголбанк, Сангийн яамны тоон мэдээллийн хэрэглээ, таамаглал, тайлан боловсруулалтыг нягт уялдуулах шаардлагатай. Эдийн засгийн хүндрэлийг даван туулах, тогтворжуулах хөтөлбөрийг харилцан уялдаатай, хамтран хэрэгжүүлэх шаардлагатай юм.

2. 2017 оны төсвийн орлогод эрсдэл учирч болзошгүй байна

Тус тойм дүгнэлт болон жил бүр ННФ-аас эрхлэн гаргадаг нэгдсэн төсвийн тойм дүгнэлт судалгаануудын үр дүнд суурилан 2013–2016 оны нэгдсэн төсвийн орлогын тасалдлыг бий болгосон 5 голлох татварыг тасалдсан хэмжээний дагуу дараалуулан харуулав (Зураг 11). Доорх зургаас харахад 2013, 2014, 2015 онуудад уул уурхайн орлого тасалдалтай холбоотой эрсдэл Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн гол эрсдэл байсан бол 2015, 2016 өмч хувьчлал, гадаад тусламжийн орлогын тасалдлаас шалтгаалж нэгдсэн төсвийн орлого тасалдсан байна. 2014-2016 онд буюу сүүлийн 3 жилд, жил бүр Оюу Толгой төслийн 2-догч үе шат буюу газрын гүний уурхайн төслийг эхлүүлэх, Таван Толгой төслийг урагшлуулан татварын орлогыг нэмэгдүүлэхээр төлөвлөж байсан боловч бодит нөхцөл байдалд хэрэгжээгүй нь татварын орлого буурах голлох шалтгаануудын нэг болсон байна.

Зураг 11. 2013 – 2016 онуудын нэгдсэн төсвийн орлогод бий болсон голлох орлогын эрсдэлүүд

Эх үүсвэр: Судлаачийн тооцоо

Учирч болзошгүй эрсдэлийн үнэлгээ (хувилбараар)

2017 оны төсвийн төсөлд өмнөх жилүүдийн голлох эрсдэлийг бүрдүүлж байсан орлогын төрлүүд болох Оюу Толгой болон бусад томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх, өмч хувьчлалын орлого төвлөрүүлэх, гадаад хандив тусламжаас орлого төвлөрөхөөр тусгасан нь төсвийн эрсдэл өндөр байгааг харуулж байна. Тус эрсдэлүүдийг судлаачийн зүгээс хувилбарт хэлбэрээр тооцон доорх хүснэгтэд харуулав. Болзошгүй эрсдэлийн үнэлгээг 3 суурь хувилбараар тооцож төсвийн орлогын тасалдлын хэмжээг тэрбум төгрөгөөр тооцон харуулсав. Үүнд:

1-р хувилбарт 2013–2016 оны хооронд бий болсон эдийн засгийн сааралттай нөхцөл байдал хэвээр үргэлжлэвэл 2017 оны нэгдсэн төсвийн орлого 552 тэрбум төгрөгөөр тасалдахаар байна.

2-р хувилбарт уул уурхайн салбарын орлого нэмэгдэхгүй ч Засгийн газрын зүгээс өмч хувьчлалыг явуулж, гаднаас тусламж хандив авч чадвал 2017 оны нэгдсэн төсвийн орлого 258 тэрбум төгрөгөөр тасалдахаар байна.

3-р хувилбарт дээрх 2 хувилбар тохиолдвол 2017 оны нэгдсэн төсвийн орлого 761 тэрбум төгрөгөөр тасалдахаар байна. Энэ нь 2013-2016 онуудад бий болсон төсвийн орлогын тасалдлаас даруй 300 тэрбум төгрөгөөр өндөр байхаар байна.

Энэ нь 2017 оны нэгдсэн төсвийн орлогын төсөлд төсвийн орлого тасрах эрсдэл өндөр байгааг харуулж байна.

Зураг 12. Болзошгүй эрсдэлийн үнэлгээ (тэрбум төгрөг)

	Эрсдэлүүд	Нэгж бууралт	Хувилбар 1: Нөхцөл байдал хэвээр үргэлжлэх	Хувилбар 2: Уул уурхайн зах зээлд уналт үргэлжлэх (төлөвлөгөө 70%)	Хувилбар 3: Өмнөх хувилбарууд зэрэг биелэх, хямрал
Гадаад: Уул уурхай, Хөрөнгө Оруулалт	Нүүрсний үнэ 5 ам.доллараар буурах	12	0	110	110
	Нүүрсний экспорт 1 сая тонноор буурах	4.5	0	20	20
	Зэсийн үнэ 100 ам.доллараар буурах	3.9	0	39	39
	Зэсийн баяжмалын хэмжээ 50,000 тонноор буурах	6.6	0	39	39
	Төлөвлөсөн уул уурхайн, дэд бүтцийн төслүүд саатах	250.9	251	-	251
Гадаад Нөхцөл байдал	Гадаад тусламжийн орлого төсөвт төвлөрөхгүй байх	50	50	50	50
	Импортын хэмжээ 100 сая ам.доллараар буурах	29.4	124	-	124
Менежмент	Өмч хувьчлалыг 2017 онд багтааж хийхгүй байх, он дамжих	127.3	127	-	127
	НИЙТ БОЛЗОШГҮЙ АЛДАГДАЛ	473	552	258	761

3. Хөндлөнгийн зүгээс гаргасан зөвлөмжийг Засгийн газар төсвийн төлөвлөлтөд тусган хэрэгжүүлдэггүй байна:

2015, 2016 оны төсөлд хийсэн тойм дүгнэлтийн зөвлөмжийн хэрэгжилт өнөөг хүртэл хангагдаагүй байгаа нь макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг бий болгох чиглэлд төсөв болон мөнгөний бодлогод дорвитой ахиц гараагүйг илтгэж байна.

2015, 2016 ОНЫ ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ТОЙМ ДҮГНЭЛТҮҮД

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТ, МӨНГӨНИЙ БОДЛОГО, ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БОДЛОГО ХӨТӨЛБӨРҮҮДЭД

Бодит ДНБ өсөлт 4 улирал, Суурь инфляци 6 улирал дараалан буурсан ч Монголбанкинд мөнгөний бодлогын хүүг бууруулж, эзэлийн өсөлтийг тэтгэн эдийн засгийн өсөлтийг урамшуулах бодлогын орон зай байхгүй- **БОДЛОГЫН ДИЛЕММА** (2016 төсөл)

Монголбанкны хэрэгжүүлсэн Үнэ тогтворжуулах, ипотекийн хөтөлбөрүүд

ДАВХАР ИРТЭЙ ТОНГОРОГ (2015 төсөл)

Хөдөлбөрийн хүрээнд эдийн засагт эх их МӨНГӨНИЙ НИЙЛҮҮЛЭЛТ хийсн нэг талаас эерэг нөлөөтэй харагдах нөгөө талаас валютын **ХАНШИЙН ЭРЭЛТИЙГ ОГЦОМ ХӨӨРӨГДӨЖ ДАВХАР ЭРСДИЙГ** бий болгосон. Хөдөл эхэлбэл Төвбанкны үйл ажиллагаа валютын ханшийг суурлуулахад нөлөөлсөн. Монголбанкны **ҮНДСЭН ҮҮРЭГ АЛДАГДАЖ, САНГИЙН ЯАМ ШИГ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХЭРЭГСЭЛ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН** нь болгооны алдаанд хувьдсн байх магадлалтай. (2015 мөсөл)

ТӨСВИЙН АЛДАГДАЛ, САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ЭХ ҮҮСВЭР, ХӨГЖЛИЙН БАНК

Төсөвт тавих хяналтыг онцгой нэмэгдүүлэх, баталсан түвшнээс илүү алдагдал бий болгохыг зөвшөөрөхгүй байх, төсвийн зарцуулалтын үр ашиг, ил байдлыг онцгой шаардах хэрэгтэй (2015 төсөл)

ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ СУЛАРСНЫ УЛМААС ЖИЛ БҮР ТОДОТГОДОГ САХИЛГА БАТГҮЙ ТӨСВИЙН БОЛДОГОЙГ БОЛСОН (2015 төсөл)

Бодлоготой болсон (2015 мөсөл)
Төвийн он дараахан алдагдлууд **Хувийн хэвшлийн өсөлтөд сөргөөр нөлөөлсөн хөгжлийн банк мөсөн уул шиг...** Төвийн гадуурхи хяналтгүй санхүүжилт?, Эргэн төлөгдөх, эдийн засгийн үзвэр бүхий төсөл санхүүжүүлэх боломж хомс?, **Хөгжлийн банкыг хянах** эв Хууль эрхзүйн орчин бүрэлсэн үү? (2016 мөсөл)

ГАДААД ВАЛЮТЫН ХАНШ, ВАЛЮТЫН НӨӨЦ

Монголбанк ~1.77 тэрбум ам.доллартай тэнцэх хэмжээний юаны своп хийсний дийлэнхи хэсгийг төгрөгийн ханшийг тогтворжуулахад зарцуулсан (2016 төсөл)

ханшийг тогтворжуулахад зарцуулсан (2016 төсөл)
ТӨГРӨГИЙН ХАНШИЙН СУЛРУУЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛСНИЙ СУУРЬ ШАЛТГААНЫГ ЗӨВӨӨР
ТАЙЛБАРЛАХЫН ОРОНД ТӨГРӨГИЙН ХАНШИЙГ ХҮЧЭЭР ТОГТООН БАРИХ БОДЛОГЫГ МОНГОЛБАНК
2011 ОНООС ХОЙШ ТОГТМОЛ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭЭР ИРСЭН

ТӨРӨГНИЙ ХАНШИЙГ БАРЬЖ ТОГТООН ААЖИМ СУЛРУУЛАХ БОДЛОГО нь маш муу бодлогын хувилбар биш боловч ААЖМААР БҮИЛЭГЖ БҮЙ ХАЛУУН УСАНД СУУЖ БҮЙ МЭДХИЙТЭЙ адил юм.

Гадаад валютын нөөц шавхагдаж, **ОУВС, ДОНОР БАЙГУУЛЛАГУУДЫН** тулгалтаар мөнгөний бодлого хэрэгжих шаардлага тулгарна;

Зах зээлд **ДОЛЛАРЖИХ ҮЗЭГДЭЛ УЛАМ БҮР ГАЗАР АВЧ ТӨГРӨГТ ИТГЭХ ИТГЭЛ ҮЛЭМЖ ХЭМЖЭЭГЭЭР**
БУУРЧ, хүлээлтийн гажуудал үүснэ: (2016 төсөл)

ДӨРӨВ. ХАВСРАЛТ №1

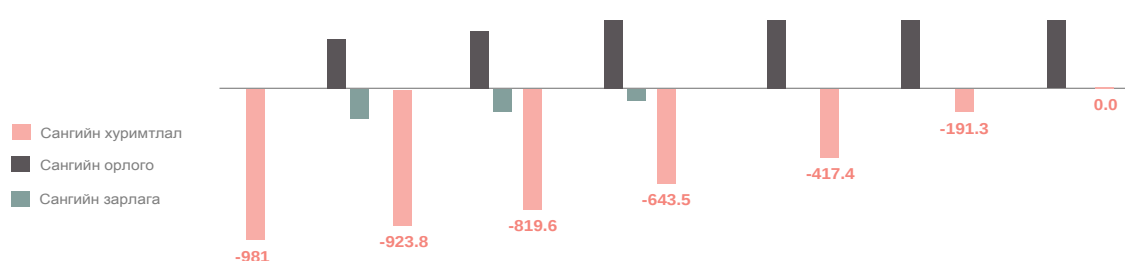
1. Ирээдүйн өв сангийн тухай

“Ирээдүйн өв сан” 6 жилийн хугацаанд төсөвлөсөн орлогоо цуглуулж улсын төсөвт тушаасны дараа хуримтлал үүсгэх боломж бүрдэнэ.

Монгол улсын ерөнхийлөгчийн санаачлагаар батлагдсан “Ирээдүйн Өв Сан” нь эрдэс баялагын орлогоос хойч үеийнхэндээ тодорхой хэсгийг нь өвлүүлэх үүрэгтэй бөгөөд хуучин “Хүний хөгжил сан” дээр хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээр хуримтлагдсан нийт 981 тэрбум төгрөгийн өр төлбөрийг улсын төсөвт шилжүүлэх өглөгтэйгээр эхлэх юм. Доор тухайн сангийн 2017 оны төсвийн төсөлд төлөвлөснөөр тооцон сангийн мөнгөн урсгалыг гаргасан бөгөөд 2022 оноос Ирээдүйн өв сан нь 0 баланстай болж хуримтлал үүсгэх боломжтой болохоор байна.

ИРЭЭДҮЙН ӨВ САН	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Сангийн орлогын эх үүсвэр	тэрбум ₮	тэрбум ₮	тэрбум ₮	тэрбум ₮	тэрбум ₮	тэрбум ₮
Ногдол ашиг	6.9	-	-	-	-	-
АМНАТ-ын 65%	201.2	213.3	226.1	226.1	226.1	226.1
Сангийн зарлага						
Улсын төсвийн шилжүүлэг	160	100	50	-	-	-
Хүний хөгжил сангийн өрийн төлбөр	48.2	113.2	176.1	226.1	226.1	191.3

Сангийн мөнгөн урсгал

Эх сурвалж: Сангийн яам, судлаачийн тооцоо

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Монгол Улсын 2017 оны төсвийн төслийн баримт бичгүүд (төсвийн хуулийн төслүүд, төсвийн төслийн дэлгэрэнгүй танилцуулга)
2. 2005-2016 оны нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, холбогдох тайлангууд, Төсвийн тухай хууль
3. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль
4. Монголбанк, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2017 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн төсөл
5. Үндэсний Аудитын Газар, Монгол улсын 2017 оны төсвийн төсөлд өгөх санал, дүгнэлт
6. ОУВС, Дэлхийн эдийн засгийн төлөв байдал тайлан 2013-2017
7. ОУВС, Рио Тинто, Дэлхийн түүхий эдийн зах зээлийн тойм, Chartbook
8. Дэлхийн банк, Монгол улсын эдийн засгийн тойм, 2013 - 2016
9. BlackRock Investment Institute, Bloomberg Financial Conditions Index, Goldman Sachs Financial Conditions Index
10. БНХАУ-ын Үндэсний Статистикийн Төв Хорооны мэдээллүүд
11. Монгол Улсын Үндэсний Статистикийн Хорооны мэдээллүүд
12. Бусад (Credit Suisse, JP Morgan, Goldman Sachs, BlackRock Investment Institute, FactSet, Markit, Wood Mac, Beijing Axis, Economic Intelligence Unit, Bloomberg, Mckinsey&Co